

MARIUS VAN GRAAN

John Akomfrah over culturele identiteit **'Ken ik Europa?'**

John Akomfrah verwerkt al 25 jaar zijn ideeën over kunst en migratie in zijn films. 'Het Europa van mijn verbeelding is prettiger dan het echte Europa.' **Door Nouska du Saar**

FLUISTEREND neemt filmmaker John Akomfrah (1957) de telefoon op in zijn studio in Londen. Hij bewerkt momenteel het geluid van zijn nieuwe film en heeft de hele dag nog niet gesproken. Al snel barst een onstuitbare spraakwaterval los: over kunst, Europa, de nieuwe film en zijn levenswerk. Akomfrah is niet alleen filmmaker. Hij is ook migrant, Brit, Ghanees, cultureel ambassadeur, jazzliefhebber, maar boven alles is hij een denker met een sterke verbeeldingskracht. Zijn filosofieën over cultuur, migratie en Europa verwerkt hij al 25 jaar in zijn films. 'Veel van mijn werk gaat over het anders verbeelden van Europa', zegt hij. 'Europa is een idee waarin mensen moeten geloven, wil het werken. Niet alleen politici moeten daarover gaan, iets wat nu wel zo is. Ook kunstenaars zijn belangrijk: niet om slechts het publiek te plezieren maar ook om de culturele kennis te vergroten.'

De nacht voor het gesprek was de filmmaker druk met een online bewerking van zijn nieuwe film, de dag erna met het audiodubben en andere puntjes op de i. Hij werkt aan een filmische trilogie. 'Alle delen gaan over vertellingen omtrent migratie in de geschiedenis van Europese kunsten', legt hij uit. 'Het bestaat uit stukken over kunstwerken van belangrijke schilders. Alle kunstwerken laten minstens een Afrikaan zien, en in de film verken ik hun fictieve biografieën. Ik heb een film afgemaakt over Hiëronymus Bosch en de schilderijen van Albrecht Dürer.' Ook een film over Peter Rubens staat op zijn lijstje. 'Ik werk procesmatig; ik probeer niet te veel voorstellingen te hebben. Dat is een manier om je open te stellen voor de filmlocatie en -omstandigheden en te zien welke mogelijkheden deze brengen.'

Jazzmuziek, die vaak afhangt van improvisatie, is een inspiratie voor Akomfrah. Hij grinnikt terwijl hij zich een geïmproviseerde scène herinnert: 'Ik wilde filmen tijdens een vroege morgen in het noorden van Engeland. Toen ik daar aankwam met mijn acteurs, was er een *hell of a storm*. Maar ik had geen expliciet plan in mijn hoofd, dus het weer maakte mij niet uit. We filmden, en deze scène werd uiteindelijk erg belangrijk voor de film: het ongemak van de acteurs in deze oncomfortabele maar prachtige ruimte was duidelijk te zien.' De stormbeelden gebruikte Akomfrah voor zijn gerenommeerde film *Nine Muses* (2010), over de naoorlogse massamigratie vanuit Afrika naar Engeland. Akomfrah combineerde archiefmateriaal van migrerende Afrikanen naar Engeland met poëtische citaten uit Homerus' *Odyssee* en beelden van een eenzame figuur in een winters landschap. Want zo voelen migranten in een nieuw land zich volgens hem: ongemakkelijk, in een prachtig maar verlaten sneeuwlandschap.

AKOMFRAH WAS zelf immigrant, hij was kind toen hij uit Ghana naar Londen verhuisde. Net als andere kinderen van de eerste migrantengeneratie voelde hij zich ongewenst en onbegrepen door de maatschappij. Dat was de reden dat Akomfrah in 1982 medeoprichter werd van het Black Audio Film Collective (BAFC). 'De oprichters voelden zich allen hetzelfde, onzeker in onze eigen omgeving. Dus maakten we films die mensen zouden helpen begrijpen wie wij waren in de Engelse maatschappij.' Het collectief produceerde innovatieve films en audio over de zwarte geschiedenis en cultuur. Akomfrah creëerde in 1986 de controversiële documen-

taire *Handsworth Songs*, over de opstand van de zwarte gemeenschap een jaar eerder in Londen en Handsworth. Het is een vertelling over de ervaringen van Britse kleurlingen tijdens rellen die dat jaar Engeland teisterden en de eerste grote film van het BAFC. Niet veel later zou *Handsworth Songs* zeven internationale prijzen binnenslepen. 'Maar in de late jaren negentig heerste het gevoel van ongemak bij migranten niet meer zo', vertelt Akomfrah. Het doel van het BAFC was bereikt. 'Toen richtte ik met twee BAFC-leden het kleinere Smoking Dogs Films op.' De drie maken documentaires en korte fictie, waaronder een portret van Stan Tracey – 'The Godfather Of British Jazz'. 'Nieuwe onderwerpen komen en gaan omdat ik word voortgestuwd door mijn eindeloze ontevredenheid. Ik maak dingen waar ik in geloof.'

Akomfrah gebruikt vaak archiefmateriaal in zijn films. 'Met historische beelden puzzel je het heden bij elkaar.' Niet zo lang geleden klopten nieuwsmedia bij hem aan de deur. Of hij kon uitleggen of de Londense rellen, die toen gaande waren, te vergelijken waren met Handsworth in 1985. 'Dat het verleden gelinkt is aan het heden fascineert mij enorm.'

Ongeduld over zijn werk en fascinatie voor het verleden en het heden van migratie drijven Akomfrah. Ook idealisme – gelijkheid en begrip voor iedereen – klinkt door in zijn films. 'Idealen zijn erg belangrijk voor mijn werk. Maar ik maak ze niet heilig. Ik houd me toch meer bezig met vragen dan met idealen. Een voorbeeld: ik bestudeer al mijn hele leven de geschiedenis van Europa's kunst en cultuur. Dus ik ken de kunst, maar ken ik Europa? Ken ik Nederland? Nee. Ik probeer dat te veranderen door rond te reizen. Maar dat is moeilijk voor een gekleurd persoon. Zo stond er op een bordje in het hostel in Moskou waar ik verbleef dat je als kleurling 's avonds beter niet buiten kon zijn vanwege de onveiligheid. Ik blijf daar ontspannen onder, want ik weet dat Europa niet gedefinieerd kan worden door zulke problematiek. Maar ik zou me graag niet hoeven te verstoppen in Moskou – is gastvrijheid dan iets waar je om vraagt, of een ideaal?' Dat brengt het gesprek terug naar de veranderende culturele identiteit van de huidige Europeaan. 'Het Europa van mijn verbeelding is prettiger dan het echte Europa, moet ik zeggen. Ik geloof niet dat Europeanen enkel bezig zijn met economische en politieke vragen en zo de kunst en cultuur over het hoofd zien.' De economische crisis weerhoudt mensen er immers niet van uit eten te gaan, vindt hij. 'We zijn meer dan slechts politieke belangen: onze identiteit heeft verschillende lagen.'

John Akomfrah presenteert op de slotbijeenkomst van Imagining Europe een selectie uit zijn werk. Na afloop gaat Abdelkader Benali met hem in gesprek. De Balie, 7 oktober, 15.30 uur